

Se människan

Svenska
kyrkan

Underlag för miljödiplomering av event 2026
(intern uppföljning/revidering 2026-06-04)

Sammanställd och uppdaterad av Christina Bernérus 2026-06-04/15,

Innehåll

1. Om Se människan.....	3
2. Riktlinjer för hållbarhetsarbetet.....	4
3. Avgränsning	4
4. Organisation och ansvarsfördelning.....	5
5. Intressenter	6
6. Nulägesbeskrivning.....	7
6.1 Pastoral verksamhet.....	7
6.2 Förvaltning och ekonomi.....	7
6.3 Mat och dryck, pentry, material, inredning mm.....	8
6.4 Lokaler, energi, teknik, IT	9
6.5 Transporter och resor.....	9
6.6 Avfall och kemikalier.....	10
6.7 Kommunikation och påverkansarbete	10
7. Miljöaspekter.....	11
8 Rutiner	13
Pastoral verksamhet - Programpunkter	13
Pastoral verksamhet – litterära gudstjänsten	13
Mat och dryck pentry, div material	13
Programbroschyrer/tidningar.....	14
Transporter	14
Avfall.....	15
Hållbarhetskommunikation	15
9. Mål och åtgärdsprogram.....	15
9.1 Pastoral verksamhet.....	16
9.3 Transporter	16
9.4. Hållbarhetskommunikation och Påverkansarbete.	17
10. Utbildning och kunskapsöverföring	18
11. Nödlägesberedskap och risker.....	18
12. Rutin för lagefterlevnad.....	18
13. Information.....	19
14. Uppföljning	19
Bilaga 5 Samtal inom klimat- och miljöområdet på Se människan 2026	20
Torsdag 24 september	20
Fredag 25 september	20
Lördag 26 september.....	21
Söndag 27 september.....	21

1. Om Se människan

Se människan är Svenska kyrkans största publika kulturevenemang och är en del av Svenska kyrkans uppdrag att ”verka för ett rikt och mångfaldigt kulturliv som främjar dialogen kring religion och livstolkning” (Kyrkoordningen 10 kap. 3 §.). Se människan är både ett event och den största scenen på Nordens största kulturevenemang: Bokmässan på Svenska Mässan i Göteborg. Bokmässan har årligen omkring 95 000 besökare under fyra dagar och över 800 författare från mer än 30 länder medverkar i seminarier och scenprogram. Som Bokmässans största samarbetspartner har Se människan en unik möjlighet att lyfta olika existentiella frågor riktade till en bred publik.

Styrgruppen för Se människan fattade den 20/6–2019 beslut om att Se människan skulle miljödiplomerades enligt Svenska kyrkans miljödiplomerings för event och att detta skulle ske återkommande. Se människan 2019 diplomerades, men under de två pandemiåren 2020 och 2021 genomfördes endast en digital mäs sa och en hybridmäs sa med ett mycket begränsat antal besökare, vilket innebar att det inte fanns något underlag för diplomerings. 2022 återupptogs diplomerings och den har därefter genomförts årligen. Inför 2025 års *Se människan* förtydligades att avsikten är att låta diplomera *Se människan* enligt gällande eventstandard varje år, tills annat beslut fattas.

En av Se människans målsättningar är att ”bidra till utveckling mot ett hållbart, rättvist och fredligt samhälle”. Som en del av det arbetet beslutades 2022, i samband med att Klimatkrisen var tema på Bokmässan, att Se människan årligen ska arrangera minst ett seminarium med koppling till temat. Under Bokmässan 2025 anordnades sju programpunkter med direkt anknytning till den långsiktiga temasatsningen Klimatkrisen: tre seminarier i Bokmässans stora seminarieprogram och ett på Yttrandefrihetsscenen samt tre författarsamtal.

Bokmässan 2025 hade 95 706 besökare och Se människan-scenen hade 9 793 besökare på plats, samt ett stort antal digitala följare. På scenen anordnades 61 författarsamtal, fyra morgonmeditationer, en prisutdelning, två seminarier och en barnteater. Utöver det anordnades ytterligare 10 seminarier på tre olika scener, samt tre externa kvällsprogram och ett drygt tiotal fotoutställningar inom ramen för det fotografiska stråket.

Alla programpunkter på Se människan-scenen filmas och går att ta del av kostnadsfritt både under och efter Bokmässan. Ett urval av de filmade samtalen presenteras också digitalt under vinjetten Samtal om de stora frågorna, med syfte att vara ett underlag för fortsatta samtal och fördjupningsarbete. En av de tolv temarubrikerna är ”Klimat och miljö”.

2. Riktlinjer för hållbarhetsarbetet.

Se människans hållbarhetsarbete utgår från Göteborgs stifts miljöpolicy (senast uppdaterad och antagen 2024–08) vilken tar sin utgångspunkt i följande vision:

Skapelsen och allt liv utgår ur Guds hand. Därför är livet heligt och värdefullt i sig. Som Guds skapade medskapare är vi kallade att leva i en ömsesidig relation till skapelsen och värna livet på jorden. Göteborgs stift vill vara en förebild vad gäller hållbar utveckling, ta ett aktivt ansvar och stödja och inspirera stiftets församlingar och pastorat i vår gemensamma uppgift att värna Guds skapelse

Se människan är ett samlingsnamn för Svenska kyrkans arbete med kultur, media och livsfrågor på Bokmässan och bedrivs utifrån övertygelsen att Gud möter människan på många sätt. Se människan vill stimulera till möten mellan kyrkan och det allmänna kulturlivet och lyfta fram frågor om människosyn, livsfrågor och tro.

För att **Se människan** ska leva upp till inledningens formuleringar om hållbarhet behöver alla beslut inom organisationen utgå från både effektmål och etappmål i Svenska kyrkans Färdplan för klimatet (Vårt arbete för klimatet – Svenska kyrkan).

Särskilt viktiga är **effektmål 2 och 3**. De innebär att vi ska bidra till den värderingsförändring som mänskligheten behöver åstadkomma, lyfta fram de andliga och existentiella dimensionerna av klimatkrisen samt stärka stödet till de människor som drabbas hårdast av klimatförändringarnas konsekvenser – trots att de själva bidragit allra minst till dem.

Se människan bidrar till dessa mål genom bland annat seminarieprogram, samtal, morgonböner, den litterära gudstjänsten samt genom samverkan med Act Svenska kyrkan och Sackeus.

Besluten inom **Se människan** grundas också i de globala målen **3, 6, 7, 12, 13, 14, 15, 16 och 17** i Agenda 2030 (Agenda 2030 – Svenska kyrkan).

3. Avgränsning

Miljödiplomeringen omfattar arrangemanget av Se människan på Bokmässan i Göteborg 2026. I diplomeringen ingår alla aktiviteter som direkt utförs eller bekostas av organisationen bakom Se människan inklusive alla aktiviteter som utförs av organisationen innan eventet som exempelvis resor. Samarrangemang som sker utanför mässans lokaler ingår inte i diplomeringen eftersom Se människan inte har full rådighet för de. Se människan har ändå en indirekt påverkan, där en positiv klimat- och miljöeffekt kan uppstå genom att innehåll och upplevelser bidrar till att på sikt förändra människors värderingar och beteende. Att utnyttja denna påverkansmöjlighet skulle dock kunna ses som en del i miljödiplomeringen.

I organisationen för Se människan räknas de personer som antingen sitter med i styrgruppen, temagruppern, är anlitade av styrgruppen eller av styrgruppen utsedd ansvarig för Se människan. Tillhörig organisationen räknas även de som bär ”Se människans” logotyp/klädsel under eventet.

4. Organisation och ansvarsfördelning

Grupper med beslutande och styrande funktion: som utgör eventorganisationen:

Styrgrupp

Göteborgs stift och Svenska kyrkan nationell nivå samarbetar med anordnandet av Se människan och de två representeras i **styrgruppen** som i sin helhet består av:

Pia Dahlén, Kyrkokansliet Uppsala, kommunikationschef

Karin Sarja, Kyrkokansliet Uppsala, kyrkosekreterare och avdelningschef

Ida Hallström Åsman, Kyrkokansliet Uppsala, enhetschef

Jonas Ransgård, ordf. Göteborgs stift, direktor

Anna-Carin Rabnor, Göteborgs stift, enhetschef församlingsstöd inkl. Stiftets hållbarhetsarbete

Kristina Bergqvist, sekreterare och ansvarig för att diplomeringsarbetet synliggörs

Programansvariga

Mikael Ringlander, Göteborgs stift, programchef

Anna Rikner, konsult för Göteborgs stift

Koordinator

Kristina Bergqvist, uppföljning, styrning av medverkandes resor

Temagrupp för klimatseminarier (ny from 2022 då ett av Bokmässans tema var klimatkrisen)

Anna Rikner, Göteborgs stift

Michael Nausner, Kyrkokansliet, teolog, forskare

Kristina Bergqvist

Mikael Ringlander

Henrik Grape, SKR, präst och Senior Advisor on Care for Creation, Sustainability and Climate Justice.

Maria Löfgren Gernes, Kyrkokansliet, Programkoordinator Färdplan för klimatet

Christina Bernérus, klimat- och hållbarhetssamordnare

Monterchefer - har helhetsansvaret över det som händer i montern under mässan

Monterchefer är: Michael Ekdahl, Jan-Olof Arkstedt Broberg, Katarina Karlsson och Lena Rohlén.

Gruppledare – 12 personer från stiftskansliet vars ansvarsområde är att arbetsleda den stora gruppen av ideella montervärdar.

Montervärdar - består av en stor grupp ideella som sköter kaffekokning, servering med mera. Ansvarig för gruppen: Kristina Bergqvist med stöd från receptionen.

Samtalsledare – Leder samtal på scenen med inbjuden gäst.

Scenvärdar - arbetar i par där den ena sköter teknikbordet och den andras ansvarsområde är scenen. PM för uppdragen ställs samman av koordinatören. Ansvarig: Torgny Lindén, Pål Irestad

Samordnare miljödiplomering: Christina Bernérus

Bygg och transportansvarig: Pål Irestad

Ansvarig för inköp av livsmedel och catering: Lotta Olsson, koordinatör

5. Intressenter

Olika intressenter berörs på olika sätt av eventet. Nedan visas de intressenter som berörs och på vilket sätt.

Huvudintressenter

Besökare till mässan	– Upplever det som händer på eventet, kunskapsöverföring.
Sv. kyrkans personal	– Arbetar med att skapa eventet.
Ideella funktionärer	– Skapar och möjliggör för eventets storlek och funktion.
Styrgrupp	– Beslutar och styr över eventets utformning.
Leverantörer	– Levererar nödvändiga varor och tjänster
Förlag	– Möjliggör för författare att delta i eventet.
Författare	– Skapar innehållet i eventet med sin närvaro och engagemang.
Svenska Mässan	– Äger bokmässan. Tillhandahåller lokal och övrig infrastruktur och möjliggör för Bokmässan som event.

Övriga intressenter

Verbum	– Exponering på plats på mässan/Svenska Kyrkans bokförlag.
Sensus studieförbund	– Exponering på plats på mässan.
Sackeus	– Exponering på plats på mässan.
Act Svenska kyrkan	– Exponering på plats på mässan
Göteborgs stad	– Levererar infrastruktur och PR kring eventet Bokmässan.
Fotografer	– Skapar utställningar kring monter/på mässan.
Pilgrim Sverige	– Exponering på plats på mässan.
Sigtunastiftelsen	– Utbildar samtalsledare/medarrangör.
Gäster och samarbetspartners	– Deltar i seminarier och andra aktiviteter
Yttre miljö	– Aktiviteter på eventet kan påverka besökares inställning till yttre miljö.

Sist men inte minst: *Göteborgs stifts församlingar och pastorat*, som sprider information och i vissa fall bidrar med lokaler och personal samt utgör rekryteringsbas för ideella.

6. Nulägesbeskrivning

Till grund för nulägesbeskrivningen 2026 ligger framför allt erfarenheter från tidigare mässor och dokumentationen och från uppföljningen från tidigare års *Se människan* (2022, 2023, 2024, 2025) kompletterad med information från Kultursamverkans hemsida och Svenska Mässans hemsida. Nulägesbeskrivningen är sammanställd under 1: a kvartalet 2026.

6.1 Pastoral verksamhet

Den pastoral verksamheten under de fyra dagar som Bokmässan pågår utgörs främst av söndagens litterära gudstjänst, morgonböner, samtal på *Se människan* scen, inslaget ”Samtal pågår”, aktiviteter i Pilgrimsmontern, samtal i samband med arrangemang i kyrkor och andra platser, samt genom spontana samtal i montern. Den praktiska verksamheten utgörs av arrangerandet av seminarier, samtal, fotoutställningar, inspelning för Youtube och podcast samt kaffeservering.

Vid utvärderingen av 2022 års *Se människan* beslutades att kommande arrangemang alltid ska innehålla seminarier och samtal med särskilt fokus på klimat och hållbarhet. En arbetsgrupp från Kyrkokansliet och Göteborgs stift tillsattes för att inför varje år ta fram sådana förslag, vilket ingår i målen för *Se människan* miljödiplomerings. På grund av minskade anslag inför 2026 års *Se människa* blev det inte möjligt 2026 att genomföra seminarier i det ordinarie scenprogrammet.

Teman på Bokmässan 2025 var Kärlek och lust respektive Dramatik. *Se människan* bjöd på ett flertal författarsamtal kopplade till temasatsningarna, samt ett nytt samarbete med GöteborgsOperan. 2025 bjöd *Se människan* också på en utökad satsning på existentiella teman i deckare, samt större fokus på barn och unga. Årets mest välbesökta program på plats var samtalet mellan Mikael Wiehe och samtalsledare Helle Klein, som avslutades med stående ovationer. I genomsnitt hade de 61 författarsamtalen på *Se människan*-scenen 147 aktivt lyssnande besökare på plats.

Se människan 2025 var miljödiplomerat som event och klimatkompenserade alla resor. Miljödiplomeringsen finns publicerad på webben och diplom signerat av ärkebiskopen fanns under Bokmässan uppsatt i *Se människan*-montern. vid *Se människan*-scenen och via bokbordet samlades 22 000 kronor in till den ideella föreningen Hope for Roman i Rumänien.

En grundpelare i genomförandet av *Se människan* utgörs av präster, diakoner, kanslimedarbetare, samt inte minst ett stort antal ideella (*Bokmässans vänner*). Dessa personer har uppdrag som bland annat montervärdar, utvärderare genom det särskilda uppdraget *Öga och Öra*, ansvariga för ytan, scenvärdar, teknikansvariga och samtalsledare. Som samtalsledare på *Se människan* scen återfinns också inte helt sällan ärkebiskopar och biskopar.

6.2 Förvaltning och ekonomi

Se människan finansieras med medel från den befintliga budgeten och särredovisas inte. Eventet har heller inga egna placeringar eller konton. Banker och fonder som används är hållbarhetskontrollerade enligt gällande rutin för Svenska Kyrkan. Inför 2026 års *Se människan* har medlen från

nationell nivå minskats, vilket innebär att det tyvärr saknas ekonomiskt utrymme för klimatseminarier på Bokmässans scen. Samtal och eventuella seminarier kan dock fortsatt genomföras på andra scener.

Svenska kyrkan klimatkompenserar sedan 2019 flygresorna för gäster. Dock har inga flygresor skett i Se människans regi de senaste två åren.

Under flera år har eventet, Se människan, samlat in pengar till social hållbarhet, främst genom projektet *Flower of Hope*, som är knutet till den ideella föreningen Hope of Roman. Mellan 2022 och 2025 skänktes böcker mot frivilligt bidrag, något som varit mycket uppskattat och gav cirka 22 000 kronor via Swish 2025. Även om projektet nu är nedlagt lever det vidare genom den ideella föreningen Hope of Roman som grundades 2019. Bortskänkningen av böcker fortsätter även 2026.

6.3 Mat och dryck, pentry, material, inredning mm

Mat och dryck serveras till medarbetare på mässan i anslutning till byggandet av mässmonter och de flesta år serveras även mat på ett mingel vid invigningen, samt vid en middag som biskopen bjuder in till. Kaffe och socker (rörsocker) har under alla år varit ekologiskt och Fairtrademärkt och den mjölk som serveras till kaffet ekologiskt. Träskedarna är FSC-märkta och servetterna från Office Depot är miljömärkta med Ecolabel. De ca 7 000 kopparna kaffe som bryggs under mässdagarna serveras i en miljömärkt pappersmugg. Gästerna på scenen får vatten från kranen.

Utbudet av fast föda varierar med kött/fisk och vegetariskt med fokus på allergener.

All mat och dryck som serveras ska uppfylla kraven nedan dvs

- Alla äggprodukter ska ha svenskt ursprung.
- Alla mejerivaror ska vara ekologiskt certifierade.
- Fisk ska vara certifierad MSC-märkt.
- Vin/kaffe/te/socker ska vara certifierat ekologiskt och Fairtrade.
- Buteljerat vatten ska undvikas så långt det är möjligt.
- Om mingel förekommer ska måltiden vid detta följa kraven för One Planet Plate (OPP)
- Om kött serveras ska det vara certifierat ekologiskt

Övrigt. Ingen försäljning sker av vare sig varor eller mat och dryck under mässan. Sackeus står dock i anslutning till mässmontern med sitt utbud av Fairtradecertifierade varor (flertalet är även kravmärkta).

All inredning som används i montern plockas ner och återanvänds. Arbetskläder som medarbetare använder i samband med mässan återanvänds varje år och kemtvättas efter mässans slut inför nästa års mäsas.

Växter hyrs av Svenska Mässan.

Se BILAGA 1: Leverantörslista

6.4 Lokaler, energi, teknik, IT

Bokmässan hålls på Svenska Mässan i Göteborg, vilket innebär att *Se människan* i praktiken är svårt att genomföra på annan plats, åtminstone i den form som programmet har på Bokmässan.

Svenska Mässans hållbarhetsstrategi bygger på att göra hela mötesplatsen – mässor, hotell, restauranger och event – mer hållbar ur miljömässigt, socialt och ekonomiskt perspektiv. Strategin är kopplad till FN:s Agenda 2030 och genomförs inom ramen för standarden ISO 20121 för hållbara evenemang.

Vad gäller specifikt klimat och energi är målet för Svenska Mässan på sikt nettonollutsläpp (Kyrkans färdplan för klimatet siktar på klimatneutralitet redan 2030). All el som används ska komma från vindkraft och man arbetar kontinuerligt med energieffektivisering. Läs vidare [Hållbarhet - Svenska Mässan Gothia Towers \(svenskamassan.se\)](https://svenskamassan.se/hallbarhet).

Se människan beställer allmänljuset (100 procent LED) beställs från Svenska Mässan. Monterns inredning och teknik beställs dels från Svenska Mässan dels från Informationsteknik och dels sådant som finns i det egna lagret. Under den tid som mässan pågår dimras allmänljuset i taken och ett litet antal LED-lampor är på som spottar till vissa ytor.

En stor elförbrukare är de kaffebyggare som lånas av Sackeus, men som samtidigt är de "hjärtat" i vår monter och därför oundgängliga.

Verbum och Sensus studieförbund hyr tre monterytor av Se människan. Sensus är även medarrangör i vissa programpunkter.

6.5 Transporter och resor

Se människan anordnar både seminarier och författarsamtal. Till samtalen bekostas normalt inga resor. Till seminarier sambokas i så stor utsträckning som möjligt personer med förlag, vilket innebär att Se människan betalar ca 1/3 av dessa författares resor.

Ca 40 Samtalsledare är på plats - som Se människan själva anlitar. Dessa personer åker huvudsakligen med tåg eller andra kollektiva färdmedel till Göteborg. Ett färre antal författare eller andra medverkande anlitas av Se människan. Deras eventuella flygresor klimatkompenseras sedan 2019. Personal från Kyrkokansliet i Uppsala reser med tåg.

Till grund för de resor som görs i samband med Se människan ligger stiftskansliets och Kyrkokansliet miljö- och resepolicy/riktlinjer.

För att det ska vara möjligt att bygga en fungerande och välkomnande monter krävs en del transporter. Det handlar bland annat om transport av material från och till Stiftskansliet, förrådet på Flöjelbergsgatan 3D och Härlanda församling, Gällande transporterna så ändrades rutinerna inför 2025 års Bokmessa. I stället för att köra fram- och tillbaka flera gånger med två lastbilar från Circle K beställdes en transport med en stor lastbil från Forté/Magnitude. På det sättet kunde transporterna minskas från sex transporter tur och retur Mölndal- Svenska Mässan till två. En minskning med fyra transportvändor. Lastbilen körde totalt ca 4,5 mil. Och vi själva körde ca 2 mil med egen mindre lastbil för transport med stolar från Härlanda. Bränslet som lastbilarna gick på var

tyvärr fortfarande diesel. Här finns således en förbättringspotential inför 2026 års Bokmässan. Se mål 9.3.

Tillkommer gör Runow Media transport till och från mässan, 100 mil med personbil tankad med diesel.

6.6 Avfall och kemikalier

Alla som medverkar i *Se människan* strävar efter att källsortera så korrekt som möjligt, men ibland blir det fel – framför allt när det saknas tillräckligt många kärl. Det avfall som uppstår består främst av kaffesump, kaffemuggar, överskottsfoldrar, lastpallar och en mindre mängd plastemballage.

Inför *Se människan* 2019 fördes flera samtal med Svenska Mässan om källsortering, men vissa problem kvarstod under mässtdagarna, bland annat för små kärl för kaffesump och brist på sorteringskärl vid rivningen. Sorteringen fungerade då till cirka 75 %.

Inför 2022 gjordes ett omtag och efter upprepade dialoger kunde all kaffesump samlas in och lämnas till Kretslopp och vatten via restaurangen. Under 2023–2025 fungerade hanteringen av kaffesumpen mycket väl, liksom övrig sortering. En mindre mängd papp och papper tas dock ofta tillbaka till kansliet för vidare sortering, eftersom återvinningskärlen normalt inte är tillgängliga hela söndagskvällen när rivning och hoppackning pågår.

Kemikalieanvändningen är fortsatt minimal och begränsad till diskmedel, och inget farligt avfall uppstod under 2022–2025.

6.7 Kommunikation och påverkansarbete

2019 utarbetades en plan för att kommunicera Svenska kyrkans hållbarhetsarbete under mässtdagarna. När *Klimat* år 2022 var ett av Bokmässans tre teman kommunicerades hållbarhetsarbetet av naturliga skäl betydligt mer. Bland annat togs en QR-kod fram för att leda besökare till fördjupad information. Denna användes även under 2023 och 2024. Inför *Se människan* 2025 tydliggjordes QR-koden med dess innehåll kring miljödiplomering/Färdplan/klimaträttvisa.

Monteransvariga får varje år särskild information om klimat- och miljöarbetet.

Från och med 2023 lyfts klimat- och hållbarhetsarbetet fram i pilgrimsmontern (*Pilgrims walk for future*) och i foldern. År 2025 återgick foldern till att vara en tidning, dock i ett mindre format, och en särskild rutin för spridningen togs då fram. 2025 trycktes... I år är xx beställda. Något fler än förra året eftersom den betjänar även programmet på Theo-scenen.

7. Miljöaspekter

En viktig del i en organisations eller företags miljöledningsarbete är att fastställa så kallade betydande miljöaspekter. Det innebär att ta reda på vilken eller vilka aktiviteter, produkter eller tjänster som har störst miljöpåverkan. Traditionellt är det de negativa miljöaspekterna som lyfts fram som de i särklass viktigaste, men för ett universitet eller ett stiftskansli eller kanske ett event som Se människan är troligtvis de positiva miljöaspekterna ännu viktigare. Exempel på positiva miljöaspekter kan vara inköp, undervisning, seminarier och samtal.

1. Negativa miljöaspekter (påverkar miljön negativt)

Dessa aktiviteter står för den största miljöbelastningen och behöver därför hanteras, minskas eller kompenseras.

Resor och transporter

- Flygresor för medverkande
- Transporter av material före och efter eventet
- Leveranser av trycksaker och utrustning

Material och trycksaker

- Tryckning av tidningar och/eller foldrar
- Användning av engångsprodukter
- Avfall vid montering och rivning av monter

Energianvändning

- Elförbrukning i monter och teknik
- Belysning och skärmar

2. Positiva miljöaspekter (bidrar till minskad miljöpåverkan och ökad hållbarhet)

Dessa aktiviteter skapar miljönytta och är viktiga att lyfta fram i kommunikationen.

Påverkansarbete

- Seminarier, samtal och programpunkter om klimat och hållbar utveckling
- Synliggörande av kyrkans klimatmål och Färdplan för klimatet
- Pilgrims Walk for Future (PWFF) och andra initiativ som inspirerar till förändring

Pastoral verksamhet

- Den litterära gudstjänsten med klimatperspektiv
- Andliga samtal som stärker engagemang för skapelsen

Hållbara inköp

- Ekologiska och Fairtrade-märkta livsmedel

- Miljömärkta produkter och tjänster
- Fokus på minskad klimatpåverkan vid upphandling

3. Samlad översikt

Negativa miljöaspekter

Miljöaspekt	Miljöpåverkan	Påverkbarhet	Kommentar
Flygresor för medverkande	3	2	Kan påverkas genom att ställa krav och styra mot mer hållbara resealternativ
Transporter av material	2	3	Kan effektiviseras genom samordning, färre körningar och köp av tjänst
Tryckning av tidningar/foldrar	2	2	Följa upp antalet som går direkt till återvinning och följa upp klimatpåverkan
Engångsprodukter	2	3	Har delvis tagits bort eller ersatts med miljömärkta alternativ. Följ upp
Avfall vid montering/rivning	2	3	Sortering kan förbättras genom krav och egen hantering
Elförbrukning i monter	1	2	Kan minskas genom val av teknik
Livsmedel (ej hållbara val)	2	3	Direkt styrbart genom rutiner och upphandling

Positiva miljöaspekter

Miljöaspekt	Positiv påverkan	Påverkbarhet	Kommentar
Kommunikation om hållbarhet	3	3	Stor räckvidd, påverkar attityder och beteenden
Seminarier och samtal om klimat	3	3	Påverkar opinion och kunskap
Litterär gudstjänst med klimatfokus	2	3	Stärker pastoral förankring och medvetenhet
Pilgrims Walk for Future (PWFF)	2	3	Tydlig symbolhandling, inspirerar till engagemang
Hållbara inköp (mat, material)	2	3	Direkt styrbart genom rutiner och ramavtal
Miljömärkta produkter och tjänster	2	↓	Lätt att styra genom krav och upphandling

8 Rutiner

Pastoral verksamhet - Programpunkter

Syfte: Säkerställa att klimat och hållbar utveckling lyfts fram som en återkommande del av Se människans och Bokmässan program.

Krav: Från och med 2023 års Bokmässa ska minst ett par programpunkter med fokus på klimat och hållbar utveckling genomföras. Programpunkterna kan vara fristående eller i kombination med något av de andra temana för året.

Arbetsgrupp: En särskild arbetsgrupp ansvarar för att ta fram programpunkterna. Gruppen ska bestå av 5 till 8 personer med både teologisk och miljömässig kompetens. Initialt består gruppen av: Maria Löfgren Gernes, Michael Nausner, Henrik Grape, Christina Bernérus, Mikael Ringlander, Anna Rikner, Kristina Bergqvist.

Pastoral verksamhet – litterära gudstjänsten

Syfte: Att lyfta klimat- och hållbarhetsfrågor som en naturlig del av den litterära gudstjänsten.

Krav: Gudstjänsten ska innehålla inslag som berör hållbar utveckling ur ett helhetsperspektiv. Klimattemat kan uttryckas i samtal, böner, texter och/eller psalmer.

Ansvar: Ansvarig präst säkerställer att klimatperspektivet finns med och att rutinen uppfylls.

Mat och dryck pentry, div material,

Syfte: Att säkerställa att alla beställningar av mat, dryck och material följer uppsatta riktlinjer för miljö, hållbarhet och upphandling.

Ansvar: Personen som ansvarar för beställning av måltider och livsmedel

Krav: Kaffet ska alltid beställas från Sackeus.

Livsmedelskrav:

- ☐ Äggprodukter: Svenskt ursprung.
- ☐ Mejerivaror: Ekologiskt certifierade.
- ☐ Fisk: MSC-märkt.
- ☐ Vin, kaffe, te: Ekologiskt och Fairtrade-certifierat.
- ☐ Buteljerat vatten: Undvikas så långt det är möjligt.
- ☐ Mingelmat: Följ One Planet Plate (OPP) om möjligt.
- ☐ Kött: Ekologiskt och märkt med Ursprungsland Sverige.

Förbrukningsmaterial och trycksaker, krav

- ☐ Alla produkter ska vara miljömärkta eller producerade av miljöcertifierat företag. (*servetter träskedar kaffemuggar, produktionen av foldrar etc*)
- ☐ Inköp ska i första hand göras från ramupphandlade leverantörer.

Vid tveksamheter rådgörs med stiftets klimat- och hållbarhetssamordnare

Programbroschyrer/tidningar

Syfte: Att säkerställa att foldrar och tidningar som går som bilaga med *Kyrkans tidning* finns utlagda på angivna platser varje mässdag. (såväl för att kommunikationen ska bli optimal som för att minska tidningar som direkt efter mässan läggs till återvinning)

Genomförande: Gruppledarna ansvarar för att tillse att det varje morgon och varje eftermiddag läggs ut tidningar på de platser som i förväg fastställts.

Uppföljning: Gruppledarna säkerställer att uppdraget genomförs och att materialet fylls på vid behov.

Transporter

Syfte:

Planering av transport

Inför Bokmässan 2025 ändrades transportupplägget för att effektivisera körningarna mellan Möln-dal och Svenska Mässan. I stället för flera tur- och returtransporter med två mindre lastbilar från Circle K beställs nu en samlad transport med en större lastbil från Informationsteknik AB.

Genomförande En stor lastbil används för att genomföra transporter. Detta minskar antalet körningar från tidigare sex tur- och returtransporter till två.

Utvärdering och förbättring: Rutinen ska ses över efter varje genomförd mässa. Vid identifierade förbättringsmöjligheter ska rutinen uppdateras och anpassas

Avfall

Syfte: Att säkerställa att kaffesump från all kaffebryggning kan komposteras och att möjliggöra korrekt källsortering av material vid monterns rivning.

Krav (kaffesump): Säkerställa att 100 % av kaffesumpen kan komposteras under hela eventet

Krav (källsortering): Papper, kartong och plast ska kunna sorteras på mässan. Om inte ska materialet tas med tillbaka till **stiftskansliet** för källsortering där.

Ansvar: Montercheferna i samverkan med gruppledarna och montervärdarna

Pål Irestad ansvarar för att utse en person som håller koll på när återvinningskärlen är på plats.

Hållbarhetskommunikation

Syfte: Att säkerställa att Se människans klimat- och hållbarhetsarbete kommuniceras tydligt och konsekvent före, under och efter evenemanget, i syfte att göra det lätt för besökare och medverkande att förstå Se människans klimat- och hållbarhetsarbete – vad vi gör, varför vi gör det och vilken betydelse det har.

- De personer som ansvarar för *kommunikationen före och under Se människan* ska tillsammans med stiftets klimat- och hållbarhetssamordnare tillse att klimat- och hållbarhetsarbetet synliggörs i foldern/tidningen, de interna infokanaler och under eventet.
- *Tillgänglighet till rutiner:* Koordinatoren för Se människan ansvarar för att ovanstående rutiner finns tillgängliga digitalt och i Pärmen.
- I *pilgrimsmontern* ska det ska finnas information om Pilgrims Walk For Future (PWFF) och värdar som kan berätta om sina erfarenheter från vandringar de deltagit i
- *Visning av hållbarhetsmaterial:* Texter om Kyrkans miljödiplomerings och Färdplan för klimatet ska visas varje dag i PP som visas, förslagsvis under 60 sek vid minst tre tillfällen
- *Skyltning och synlighet:* Det ska finnas en tydlig skylt med QR-kod miljödiplomerings/Färdplan/klimaträttvisa.
- *Diplomet* ska ha en plats där det syns väl. Tydlig och relevant information på webben

Rutinerna följs upp vid uppföljningen i oktober.

9. Mål och åtgärdsprogram

Samtliga delmål och tillhörande åtgärdsprogram ska vara fastställda av eventets beslutande nivå. Ansvariga för måluppfyllnad kan delegera uppgifter, men är fortsatt ytterst ansvariga. Samtliga mål har en koppling till Svenska kyrkans färdplan för klimatet och specifikt mål i Agenda 2030.

Fr.o.m. 2025 års Se människa formuleras ett färre antal mål då flera av tidigare års delmål omvandlats till rutiner. Samtal har förts och fortsätts att föras med nationell nivåns handläggare och andra diplomerade event om hur man kan öka ambitionsnivån för hållbarhetsmålen när de mer givna målen övergår till att bli rutiner. I 2026 års handlingsplan finns tre mål formulerade. Dessa rör områdena:

- 9.1 Pastoral verksamhet
- 9.3 Transporter
- 9.4 Hållbarhetskommunikation och påverkansarbete

9.1 Pastoral verksamhet

Mål: Att lämna in minst två förslag till den nya scenen 2026 Teo i tiden

Aktiviteter:

Konkreta förslag tas fram gemensamt i Fokusgruppen för klimat.

Ansvarig för att målet nås:

Anna Rikner

Resurser som tilldelats:

För kostnader i samband med programpunkten ansvarar Kyrkokansliet, kontaktpersoner: Maria Löfgren Gernes och Michael Nausner.

Mål ska vara uppnått:

maj 2026

A. Uppföljning mål/aktiviteter (2026-06-04)

Under samtalen i fokusgruppen för klimat kom en rad mer eller mindre konkreta förslag fram såsom:

Förslag på medverkande seminarium 1: Med Carola Nordbäck, docent i kyrkohistoria med fokus på ekoteologins historia, och biskop Andreas Holmberg, författare till herdabrevet *Gud såg att det var gott – Att vara människa och kyrka i klimatnödens tid*.

Seminarium 2: Eva Maria Fjellheim, doktor i humaniora och samhällsvetenskap vid Norges Arktiske Universitet och sydsamisk aktivist som forskar om urfolks rättigheter, och Fredrik Johansson Seltman, präst och teologie doktor vid Enskilda Högskolan i Stockholm.

Vid uppföljningen konstateras att den nya scenen Teo i tiden kommer att ha med ett av det två klimatsamtal som utkristalliserades ur ovanstående förslag.

1. Att våga byta väg! – och lära av historien i klimatkrisens spår

2. En rättvisare värld – hur kommer vi ifrån det koloniala perspektivet.

Löpande under vecka 37/38

B Fyll i vilket seminarium som är aktuellt. Uppföljning sker vid eventorganisationens uppföljningsmöte i oktober/november efter Se människans genomförande 2026.

9.3 Transporter

Mål: Senast 2027 ska de interna transporterna vara fossilfria.

För 2026 ska lastbilarna som transporterar material till och från eventet tankas med HVO 100

Aktiviteter:

Ställa kravet på Forté/Magnitude att transporterna de gör för Se människan ska ske med HVO 100 i tanken.

Ansvarig för att målet nås:

Pål Irestad

Vem/vilka som ska utföra aktiviteterna:

Pål Irestad

Resurser som tilldelats:

Stiftet tar ev. extra kostnader

Mål ska vara uppnått: 2026-09-28**A Uppföljning mål/aktiviteter:**

Vid uppföljningen den 4 juni råder fortfarande en viss osäkerhet

Löpande under vecka 37/38

B Uppföljning sker vid eventorganisationens uppföljningsmöte i oktober/november efter Se människans genomförande 2026.

9.4. Hållbarhetskommunikation och Påverkansarbete.

Mål 1: Att varje år ta fram minst en utställning som berör klimat och hållbarhet

Mål 2: Göra en särskild satsning på kyrkans färdplan för klimatet

Aktiviteter:

1. Koordinatör, miljösamordnaren och programchefen
2. Utökad info för montervärdar mm, teamsmöte med cheferna för ytan samt en skylt/affisch där vi knyter samman Färdplanen med miljödiplomeringen av Se människan

Ansvarig för att målet nås:

koordinatör

Miljösamordnaren, kommunikator

Vem/vilka som ska utföra aktiviteterna: Se ovan**Resurser som tilldelats:****Mål ska vara uppnått:**

2026-06-15

A Uppföljning mål/aktiviteter:

Vid uppföljningen den 4 juni kan noteras att det 2026 blir en utställning om träd. (Sensus och sjukhuskyrkan)

Löpande under vecka 37/38

B Uppföljning sker vid eventorganisationens uppföljningsmöte i oktober/november efter Se människans genomförande 2025.

10. Utbildning och kunskapsöverföring

Utbildning sker enligt Utbildningsplanen, se BILAGA 4

Utbildning för monteransvariga med flera grupper inbokade den 15 och 16 september 2026.

Utbildning av några enskilda personer under planering.

11. Nödlägesberedskap och risker

Bedömning av särskilda miljörisker:

Risk	Förebyggande åtgärder
Felaktig hantering av farligt avfall.	Checklista ska skapas om vad som är farligt avfall och hur det ska tas hand om.
Olycka/incident under transport kan medföra läckage av diesel/bensin/olja.	Förare ska följa gällande föreskrifter från uthyrare av fordon samt gällande trafikregler. Förare ska också veta var de vänder sig om olycka/incident inträffar.

Rutiner för nödläge:

Rutiner för Svenska Mässan, Se människan och Svenska kyrkan:

Vid ev. utrymning så svarar mässan för det via ett högtalarsystem genom vilket man lämnar instruktioner.

Det finns en nära kontakt och ett samarbete med Svenska Mässans säkerhetsavdelning. Programansvariga Mikael och Anna går igenom vilka gäster vi har och när. Under mässtdagarna finns mässans säkerhetspersonal på plats liksom polis.

Dialog finns även med Svenska kyrkans säkerhetsansvarige på nationell nivå.

Vid montervärdsinfon tar vi upp säkerhetsfrågorna.

Under mässtdagarna finns det alltid en monterchef på plats. Denne har möjlighet att kontakta mässans säkerhetsorganisation och sjukvårdsorganisation.

12. Rutin för lagefterlevnad

En lista över alla miljölagar som regelbundet uppdateras ligger på Hållbarhetsportalen.

Bevakning av miljölagstiftning - Svenska kyrkan intranät - Hållbarhetsportalen.

Laglistan ska beaktas vid planering av mål och aktiviteter.

13. Information

Kommunikation med intressenter enligt kommunikationsplan i BILAGA 3

Information och dokumentation om miljödiplomeringen finns på Göteborgs stifts HEMSIDA och Kultursamverkan.se

14. Uppföljning

Styrgruppen ska låta genomföra intern revision, dels före den externa revisionen och efter eventets genomförande. Arbetet kan delegeras. Uppföljningen ska dokumenteras.

En första intern uppföljning genomfördes 4 juni 2026. Vidare löpande under vecka 37 och 38

Extern revision 2026, planerad till 15 juni, diplomerare Hanna Hermansson, Göteborgs begravningsamfällighet. Från arbetsgruppens sida deltog Kristina Bergqvist, Christina Bernérus, Mikael Ringlander, Pål Irestad, Lotta Olsson.

Bilaga 5 Samtal inom klimat- och miljöområdet på Se människan 2026

Kronologisk ordning

Torsdag 24 september

12:00–12:20

Evigheten och jorden

En hållbar livsföring och en marknära kristen tro kan möta klimatkrisens utmaningar i väckelsetraditionens anda. Hopp, ansvar och handling hänger ihop och tron kan bli en drivkraft för en hållbar framtid. **Joseph Sverker** i samtal med **Henrik Grape**, senior rådgivare Kyrkornas Världsråd.

Medarrangör Libris bokförlag

12:30–12:50

Lysinea

Världen ligger under vatten och när fartyget Lysinea får motorstopp ställs allt på sin spets. En grafisk ungdomsbok om vänskap, solidaritet och överlevnad, där berättelserna får en särskild betydelse när världen utanför känns skrämmande. **Lena Frölander-Ulf** i samtal med **Johanna Öhman**, präst Göteborg.

Medarrangör Förlaget M

Fredag 25 september

18:00–18:20

Sameproblemet

När mormor dör påbörjas en lång resa hem till familjen i Sápmi. På vägen väcks raseriet mot staten som gjort allt för att förneka henne en kultur, ett språk och en historia. Hon minns áhkku och kampen som släktens kvinnor fört. **Kathrine Nedrejord** i samtal med **Maria Bergius**, präst Göteborg.

Medarrangör Tranan

Lördag 26 september

9:15–9:25

Fossilfaunors uppkomst och utdöende

Med årmiljoners avstånd från varandra skildras trådar mellan liv som befolkar samma plats. En förbindelse mellan oss och sedimentens djup. Men hur hittar vi språket för tidsrymder som egentligen är ofattbara? I sin morgonmeditation funderar **Irma Schultz** över tidens gång i lyrikens form.

Medarrangör Bokförlaget Polaris

14:30–14:50

De undanträngda

Vad händer när erfarenheter som länge trängts undan tas på allvar? Vilka sätt att tänka och vara har vi missat – och vad kan det förändra? Om kunskap, sinnlighet, miljö och möjligheten att leva och vara mänskliga på andra sätt. **Jonna Bornemark** i samtal med NN,.

Medarrangör Volante

16:00–16:20

Det underjordiska biblioteket

En kvinna vandrar genom ett ödelagt landskap i en nära framtid tillsammans med andra överlevande efter en namnlös katastrof. Om sorg och mänskliga prövningar, men också om kärlek och hemhörighet i en yttersta tid. **Hanna Nordenhök** i samtal med **Maria Essunger**, docent Uppsala universitet.

Medarrangör Wahlström & Widstrand

Söndag 27 september

9:30–9:50

Maykas gröna kök

Det gröna köket möter tusenåriga traditioner i denna veganska kokbok med fastan i fokus. Moderna rätter möter assyriska och syrianska traditioner och visar på maten som bärare av kultur, tro, gemenskap och en bro mellan generationer. **Mayka Gulo** i samtal med **Joakim Hagerius**, präst Göteborg.

Medarrangör Libris

15:30–15:50

Rotskott från paradiset

När blir skönhet ett hot? Lupiner, syrener och jättebalsaminer är inte bara älskade trädgårdsväxter utan symboler för artdöd, kolonialism och människans sätt att forma naturen. Om invasiva växter, i historiskt perspektiv och i dag. **Göran Greider** i samtal med **Marjut Ervasti**, präst Stallarholmen.

Medarrangör Bonnier Fakta
